

**AKKOYUNLULAR'IN KARAKOYUNLULAR'A KARŞI DÖŞKAYA
SALDIRISI**

The Attack Of Akkoyunlus To Qaraqyunlus At Doskaya

Dr.Gürsoy SOLMAZ*

ÖZ

1435 yılında Karakoyunlularla Akkoyunlular arasında vuku bulan Döşkaya saldırısını içermektedir. Bu olaya kaynak eser olan "Kitab-ı Diyarbakriyya"dan başka yerde bahsedilmez.

Anahtar Sözcükler: Akkoyunlu,Karakoyunlu,Döşkaya

ABSTRACT

This study aims to explore the conflict of Doskaya between Akkoyuns and Karakoyuns that has no record in the history books or articles other than Kitab-ı Diyarbakriyya

Keywords: Akkoyunlu,Karakoyunlu;Doskaya

Döşkaya diye meşhur ve Kemer kaya olarak da bilinen dağ, Kars iline bağlı Selim ilçesinin kuzeyinde yer alır. Meşhur Allahuekber Dağları(3025m)'nın, Kars ovasının bir kısmı demek olan, Selim düzlüğüne doğru bir yumruk gibi çıkıntı yaptığı yerdir.

Evlîya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde ve başka sefer kitaplarında adı sıkça geçer.¹ Tarihî öneme haiz ve tabii geçiş yolu üzerindedir. Sıra sıra kayalar dağın orta yerini kuşak gibi sarmıştır

* Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat. Fakültesi. Tarih Bölümü Ortaçağ ABD Öğretim Üyesi
1 Çaldıran Seferi ve zaferi dönüşünde Yavuz Sultan Selim'in, Kars'a bağlı Çakmak köyünün mahallesi olan Çaykavur'dan sonraki Erzurum'a dönüşünde uğradığı konaklar için tarihçi Keşfi, "Selimnâme" isimli eserinde diyor ki: "...andan kalkup (Çalkavur'dan) Döşkaya'ya konup Barduz Hanı'na sürdü.."

Şükrî'nin yazdığı Selimnâme'de Kars Kalesi ile Paşacayı konakları anılarak buradan kuzeye Çalkavur'a ve oradan geriye ve batıya ana yola dönüş anlatılırken çevremize en yakın yerlerden şiirsel olarak şöyle bahs edilir...

"Geldi Çalkavr'a o dem pür-hışm ü kîn

Döşkaya'ya geldi ol yerden heman "

IV Murat, Revan Seferine gidişte, 1635 yılı Temmuz başlarında Erzurum- Hanmenzili-Hasankalesi-Çobanköprüsü-Karaçuha-Sanamer-Tomadağı-Soğanbeli-Verişan Kalesi-Döşkaya-Kars yolu ile ilerlemişti.

11 Ekim 1514 de "Gürcü tevâbi'inden (Selim ilçe merkezi kuzeyindeki) Döşkaya-Üstü konağına, ertesini 12 Ekim'de (Selim'in Ağcakala-Çukuru'nun eski merkezi Başköy'den ibaret) Yedikilise

Zirvesinde harabe izlerine rastlanmakta olup nispeten düzlüktür. Allahuekber Dağları'nın doğu yakasındadır.

Genelde Allahuekber Dağları'nın karşılıklı idareler arasında sınır olmak gibi bir kaderi daima olmuştur. Döşkaya Allahuekber silsilesinin doğu yakasında olması sebebiyle, genelde Müslüman ve Türk tarafında kalırken batı yakası ise Hıristiyan idarelerde kalmıştır.

Onbeşinci yüzyılda da Allahuekber Dağı Gürcülerle Türk idareler arasında sınır olmuştur. Bu yüzyıl genelde Türk beyliklerin özellikle de Akkoyunlu ve Karakoyunluların birbirleriyle mücadele ettikleri bir dönemdir..

XIV. Yüzyılda siyasî varlık olarak ortaya çıkan ve 1380–1468 yılları arasında hüküm süren Karakoyunlular ile Timur'un oğlu Şah-Ruh (1404–1447), 1421 yılında savaşmışlardır. Bu savaşta Şah- Ruh, Karakoyunlu İskender'i (1420–1438) Eleşgirt'de yenerek Horasan'a dönmüştü. Fakat Şah- Ruh'un gidişinden sonra geri gelen İskender Bey, Erzurum'u zaptetmişti.²

Bunun üzerine, 1434 de Şah-Ruh, Karakoyunlular'a karşı üçüncü kez yaptığı bu Azerbaycan Seferi'nde, Akkoyunlu ulusu reisi Kara Yülük Osman Bey'i de yardıma çağırmişti., O da derhal bulunduğu Diyarbakır'dan, kalabalık bir ordu ile hareketle Erzurum önüne gelerek şehri kuşatmış ve şehri almağa muvaffak olmuştu³ Akkoyunlu Beyi Kara Yülük Osman, Erzurum'u oğullarından Şeyh Hasan'a vermiş ve bu başarısını da Şah-Ruh'a bildirmişti.⁴

XIV. yüzyılın ilk yarısının ortalarında Akkoyunlular'ın yurdu: Diyarbakır ve Ergani yöresiydi. Bu civara kuzeyden giden yaz ve kış otlaklarının yolları Kemah, Erzincan, Bayburt ve Erzurum coğrafyasından geçiyordu. Bu anlamda temel göç yolları üzerinde stratejik bir konuma sahip Erzurum, önemli ve çok sayıda daha küçük kalelerin de denetimini sağlıyordu. Bu sebeple Akkoyunlular

Konağı'na, ertesini 13 Ekim de Yedikilise'den beri bir vadiye (Hünkârdüzü'ne) konuldu (Fazla Bilgi İçin Bknz.M.F.Kırzioğlu, Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi, Ankara 1976, s.110 vd)

Evliya Çelebi Revan dönüşündeki uğradığı yerleri anlatırken ""Verimli topraklardan giderek Döşkaya konağına geldik.Kars sınırında 200 evlik zeamet köyüdür"; diyor.(Nihal Atsız, Evliya Çelebi Seyehatnamesi'nden Seçmeler, Ankara 1991, s.280.)

2 Toma Metsopski; "Timurlenk ve Onun Haleflerinin Tarihi" Azerbaycan Türkçesinden aktaran Gürsoy Solmaz, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı 11, (1999), s.183-217.

3 Ebu Bekr-i Tihranî; Kitab-ı Diyarbekriyye, çevr.Mürsel Öztürk Ankara 2001. s.75.

4 Ebu Bekr-i Tihranî; Kitab-ı Diyarbekriyye, s.76 ; John E.Woods, Akkoyunlular, çev Sibel Özbudun, İstanbul 1993, s. 71.

için çok önemliydi. Çünkü Erzurum, Pasin'den Palu'ya, Ergani'ye kadarki güçlü kaleleri ve göç yolunun denetimini sağlaması bakımından bulunmaz nitelikteydi.⁵

Bu iki Türk idarenin birbirleriyle mücadelesinde yukarıda zikrettiğimiz Döşkaya'da, Akkoyunlu kuvvetlerin Karakoyunlulara saldırımları hiç dile getirilmemiştir. Oysa buradaki Akkoyunlu saldırısı ağır bir karşılık görmüş ve geriye çekilerek Erzurum'da hat kurmalarına ve kendilerine Timurluların yardımını beklemelerine sebep olmuştur.

H.823 /1420 senesinde bizzat Timur'un oğlu Şah-Ruh, Karakoyunlu devletini meydana çıkararak Kara Yusuf üzerine yürüdü. Fakat savaş başlamadan önce ağır hasta olan Kara Yusuf vefat etti. Kabri Erciş'te yaptırıldığı zaviyeye kondu (H.823 zilkade/1420 Kasım)

Kara Yusuf, ordugâhında vefat ettiği zaman yanında oğullarından hiçbiri yoktu. Kuvvetleri derhal dağılmış, ölüsünü soyup elbiselerini almışlar, küpelerini almak için kulağını kesmişlerdi. Kendi sağlığında hükümdar yaptığı Pir Budak, H.817(1414)'de babasından önce vefat etmişti. Kendisi ise vefatından önce hiçbir oğlunun hükümdarlığını vasiyet etmediğinden ordusunda karışıklık hâsıl oldu ve kuvvetleri dağıldı. Fakat Karakoyunlu aşireti, Kara Yusuf'un ikinci oğlu ve pek cesur olan İskender Mirza'yı kendilerine hükümdar yaptılar.

İskender, Azerbaycan ve Doğu Anadolu'yu istila etmekte olan Şah-Ruh'u epeyce hırpaladı ise de nihayet Eleşkirt mevkiinde mağlup oldu(1421). Şah-Ruh'un Azerbaycan'a avdetinden sonra İskender, Tebriz'e dönerek Bitlis, Ahlat ve etrafını alarak Şamahı, Şirvan taraflarına da akınlar yaptı. Timurluları epeyi hırpaladı.

İskender'in kardeşleri kendisinden yüz çevirip Şah-Ruh'a sığınınca, bunu bahane eden Şah-Ruh, Azerbaycan'a doğru yürüdü.(1434) İskender, bu kuvvetli orduya karşı koyamayacağını anlayınca, Tebriz'den ayrılıp, Erzurum'a doğru geri çekilmeye başladı.⁶ Osmanlı diyarına gitmek üzere Erzurum'a doğru kaçtı

5 John, E. Woods, Akkoyunlular, s.71,77,.84.

6 Ebu Bekr-i Tihranî;Kitab-ı Diyarbekriyye s.78 ; İ.Hakkı Uzunçarşılı,Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri,Ankara 1988,s.182-183.

Şah-Ruh, İskender'in Erzurum'a doğru kaçacağını tahmin ettiğinden, bu civarda bulunan Akkoyunlu Kara- Yülük Osman'a onun yolunu kesmesini bildirdi.⁷

Bu durumda İskender, kendisini takip eden Şah-Ruh ordusu ile Akkoyunlu Kara-Yülük Osman'ın askerleri arasında sıkışacaktı

Şah-Ruh'un isteğine uyan yaşlı Akkoyunlu Kara-Yülük Osman, ordusu ile Erzurum'un kuzey batısındaki Karaz denilen (eski Erzurum)yerde bulunuyordu. Muhammet Cuki komutasındaki Şah-Ruh ordusu da İskender'e yaklaşmakta idi. İskender'in kaçmakta olduğu sırada, Kara-Yülük Osman yaşlı ve hasta olması sebebiyle bazı olumsuzluklar yaşadı. Bu olumsuzluklarından birisi nökerlerinin İskender ve adamları tarafından öldürülmesidir.

Nökerlerinin öldürülmesi şu şekilde olmuştu. "Gürcistan sınırında Döşkaya mevkiinde onun nökerlerinden bir topluluk, ihtiyatsız ve düzensiz harekete geçip İskender Mirza'nın hanesine ve yurduna saldırdılar. Bir komutanları olmadığı için onların çoğu helak olurken, onların arasında bulunan Ali Bey'in nökerlerinin bazıları yiğitçe savaştılar."⁸

İskender'e, Döşkaya mevkiinde saldıran, Akkoyunlu askerlerinin bir kısımları zor da olsa ölümden kurtuldular."Eğer o yürekli yiğitler karşı koymada sebat edip sağlam durmasalardı, o topluluğun çoğu ecelin aralıksız yağın ok yağmurunun hedefi ve mızrağın muhatabı olacaktı. O arada Ali Lala da yiğitlik ve er meydanında büyük gayret göstererek Ağci Piri'yi yakaladı.

İskender Mirza, „Akkoyunlular'ın savaşta ve vuruşmada ayak dirediğini Şah-Ruh ordusunun hızla yaklaşmakta olduğunu haber alınca askerlerini düzenleyerek, Döşkaya'da Akkoyunlular'a gerekli dersi vermiş ve morali yükselmiş olarak Erzurum'a doğru çekilmeye başlamıştı. İskender'in 3 bin, kendisini takip eden Şah-ruh'un oğlu Cuki'nin ise en az 30,en çok ise 60 bin askeri vardı."⁹

Çetin bir rakip olan İskender için planlar kuran Akkoyunlular ihtiyatı ve uyanık olmanın yollarını düşündüler. Ne de olsa Döşkaya mevkiindeki saldırıdan yara almışlardı ve bazı adamları da hayatlarını kaybetmişlerdi. Nihayet Akkoyunlular, Erzurum'a onyediy kilometre mesafedeki şimdi Ilıca ilçesine bağlı

7 Faruk Sümer, Karakoyunlular(Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar), I.cild,2 Baskı, Ankara 1984,s.135; John E.Woods;Akkoyunlular,s.94.

8 Ebu Bekr-i Tihranî;Kitab-ı Diyarbekriyye, s.78.

9Toma Metsopski; "Timurlenk ve Onun Haleflerinin Tarihi",s.92

bir köy olan Karaz'da konuşlanmayı kararlaştırdılar. İskender'i burada oyalayacaklar ve Anadolu'ya geçmesine engel olacaklardı. Timurlu ordusu da o arada yetişmiş olacaktı.

Gerçekten de İskender, geçip gidecekken Kara-Yülük ona yol vermedi. Bu sebeple her iki taraf çetin bir savaşa tutuştular (1435).

Yanında az bir kuvvetle, Erzurum'a doğru gelen İskender ile Kara Yülük kuvvetleri arasında Karaz'da çıkan bu çetin savaşta zafer, sayıca çok az olmalarına rağmen Döşkaya 'da moral bulmuş, Karakoyunlular'ın oldu. İskender yanına aldığı 700 kişilik bir kuvvetle Kara Yülük'ü hedef almış,¹⁰ onu attan düşürerek başından ağır yaralanmasına sebep olmuştu.

Kara Yülük, muharebe meydanından getirildiği Erzurum'da vefat etti.¹¹ Bu savaştan sonra, ağır kayıplar veren Akkoyunlar, beyleri Kara Yülük'ün ölümü üzerine Erzurum'dan kaçarak, gittiler.¹² Erzurum'a giren Karakoyunlular bu arada Kara Yülük Osman'ın kabrini de tahrip ettiler.

Timurlu şehzadesi Muhammed Cuki, Akkoyunlular'a yardım için hareketle, ancak Pasin'de Aras kenarına kadar gelmiş ve Çoban Köprüsü'ne varabilmişti.¹³ Çoban Köprüsü'nü geçen Timurlu askerleri, Karakoyunlular'ın daha fazla zarar, ziyan vermesini engellemek için Erzurum'a yürüdüler. Karakoyunlular ise, kalenin savunmasız bırakıldığını görünce, geçici olarak Erzurum'u ele geçirdiler. İskender, Erzurum şehrini kalesiyle beraber aldı. Timurlu kuvveti az sonra Erzurum önlerine gelmeğe başlarken, İskender de batıya doğru çekiliş emrini vererek, Osmanlı sınırlarına sığındı. Tokat'a kadar giderek kışlayan İskender, Timurlu tehlikesinin azaldığını görerek, sığındığı Osmanlı ülkesinden geri dönerek, Erzurum'a uğradı. Oradan da Avnik-Kağızman yolu ile Sürmeli-Çukuru'na gelerek 1437 kışını orada geçirdi.¹⁴

Böylece bugün Selim ilçemizin sınırları içinde olan Allahuekber silsilesinin Selim haliyle Kars Ovasına doğru bir yumruk gibi çıkıntısı görünümündeki

10 Toma Metsopski; "Timurlenk ve Onun Haleflerinin Tarihi" aynı yer

11 Ebu Bekr-i Tihranî; Kitab-ı Diyarbekriyye s.80.

12 F.Sümer, Karakoyunlular, s.136; John E.Woods, Akkoyunlular, s.95-96

13 Ebu Bekr-i Tihranî; Kitab-ı Diyarbekriyye ,78-79

14 Ebu Bekr-i Tihranî; Kitab-ı Diyarbekriyye, s.78-79).

Döşkaya'da vuku bulmuş savaşıla, Karakoyunlu İskender, moral bulmuş ve bu moral ile de Akkoyunlular'ı kendisine engel olmak eylemlerinden men etmişti.

Bu dönemle ilgili Akkoyunlu kaynağı olan ve 1470 yılında Uzun Hasan adına yazılan "Kitab-ı Diyarbakriyya"da yazılı olan bu bilgi, konu ile ilgilenen hiçbir tarihçimiz tarafından bugüne kadar gündeme getirilmemiştir. Oysa Akkoyunlular'ın, Döşkaya'da saldırıp başarı kazanamadıkları gerçeği, bundan sonraki önemli olayların az bilinen sebepleri arasındadır.

KAYNAKLAR:

ATSIZ, Nihal, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler Ankara 1991.

Ebu Bekr-i Tihranî;Kitab-ı Diyarbakriyye, (Çev.: Mürsel Öztürk), Ankara 2001.

KIRZIOĞLU, M.F., Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi,Ankara 1976.

METSOPSKİ, Toma, "Timurlenk ve Onun Haleflerinin Tarihi" Azerbaycan Türkçesinden aktaran

SOLMAZ, Gürsoy, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı 11, 1999.

SÜMER, Faruk, Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar) I.cilt,2.Baskı Ankara 1984.

UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara 1988.

WOODS, John E., Akkoyunlular, (Çev.: Sibel Özbudun), İstanbul 1993.